

Ladislav Ťažký

EVANJELIUM ČATÁRA MATÚŠA

(2)

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Ladislav Ťažký

EVANJELIUM

ČATÁRA MATÚŠA

(2)

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

© Ladislav ŤaŤký 2008
Cover design © by 2008 Anna Chovanová
© Vydavatel'stvo Spolku slovenských
spisovatel'ov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
a
Hotel Plus, a. s., Bratislava

VYDAVATEL'STVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEL'OV
spol. s r. o.

Ladislav ŤaŤk: Evanjelium atra Matsa (2)
Zodpovedn redaktorka BoŤena Rolkov
Obálka Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač AZ Print
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-304-4

EDIŤNÁ POZNÁMKA

Po prvom vydaní románu Ladislava ŤaŤkého Evanjelium Ťatára MatŤša v roku 1979 doŤlo k pomerne rozsiahlym zásahom komunistickej cenzúry v 2. knihe. Toto prvé vydanie bolo preto zoŤrotované a druhé vyšlo uŤ bez „závadného“ textu. IŤlo o sedem niekoľkoriadkových aŤ celokapitolovŤch zásahov na stranách 358 – 389, priŤom chŤbala podstatná Ťasť kapitoly RozhnevanŤ MíŤša, ako aj kapitol Rozdelili sme sa a Ťarované kone. V tomto vydaní uŤ, samozrejme, tieto cenzurované state nechŤbajú.

Redakcia

Kniha tretia O OTROKOCCH

Kapitola ôsma VIEDENSKÁ KRV

Viedeň bez sukien

Ostbahnhof.

Stanica je takmer prázdna a spolovice zbúraná od bômb. Polookrúhla konštrukcia s rozstrieľanými tabličkami skla ešte stojí. Odstavili nás na vedľajšiu koľaj. Na nakladacej rampe pobehuje desiatka starších ozbrojených vojakov. Je to folksšturm alebo záložníci wehrmachtu. Do vozňa preniká hlas hauptmana. Počuť aj jeho dlhý, dunivý krok.

„Ein! Zwei! Drei und dieser... Vierter Waggon! Öffnen! Aber schnell! Feldweibel! Nehmen Sie der erste Waggon! Spiess! Zweiter Waggon! Unteroffizier Katzmarek, dritter Waggon! Und Sie, Herr Oberleutnant, nehmen Sie der vierte Waggon, bitte. Ja?!“

Opätky klopajú, vozne sú rozdelené. Ešte kľúče, tie odovzdá sám hauptman, a potom... zámky hrkocú, dvere škripocú, dobytčiaci sa otvárajú a slávna slovenská armáda obsadzuje Viedeň. Sme zlí vojaci. Dokrčené plášte, vráskavé, bledé tváre, vojaci sa nechcú upraviť, nezáleží im na tom, len goliere si zapínajú, lebo je chladno, ba niektorí si ich vyhňajú až po uši ako civili. Kosti mám dolámané, ale pohľad na stanicu, na obrovské budovy mesta ma oživuje. Vojaci skáču z vozňov ako chlapci, svižne, mladistvo, iní sa spúšťajú posediačky, najprv natrčia nohy, potom sa po zadku zošmyknú a dotknú zeme. Ruksaky držíme v rukách. Zvykli sme si na ne ako na súčasť tela. V ruksaku je všetko. Deka, košeľa, spodky. V ruksakoch už toho nemá veľa a všetci ani ruksaky nemajú. Niektorí ani plášte. Iní majú plášte, a nemajú blúzy. Taká si, slávna slovenská armáda! Kde je tvoj dunivý vojenský krok?

„Tady nastúpiš! Haló! Rosumíš? Tady nastúpiš! Pšed ja!“

„Nazdar, bratře!“ To bola odpoveď istého osmelenca na feldvéblov rozkaz. Feldvébel pochopil výkrik ako pozdrav a odpovedal. „Nastar, kluku ušatá, palico neposlušná!“

Rota dokrčencov sa zasmiala a tváre sa im vyhladili.

„Sympatiak! Starý prdloš, ale srandovný! Ta ne?“

„Ta hej!“

Ešte neviem, ako sa volá vysoký, prihnutý a počerný východniar s pupencavou tvárou, ale odpovedám mu, ta hej. Vyzerá obstojne. Kde máš sukne, Viedeň, my máme dokrkvané blúzy, plášte, tváre aj duše. Veľká hlava malého Rakúska je neučesaná, došriamaná. Bili ju. Feldvébla nechala rakúsko-uhorská vláda na semä. Ak nevolil v prvej vojne českej čate, tak sa jeho otec narodil v Prahe a bol „ouřadou“ u Franza Josefa.

„Tady nastúpiš! Tady! Všichni! Sakra! Tady bude požádek! Keine puč! Slowaken! Rosumíš!?“

Sme vojaci, starký, na nás netreba ani veľmi, ani dlho kričať.

Vozne sú prázdne. Ešte si ich prezerá tučný oberfeldvébel, ktorého hauptman volá Spiess.

Arbeitskompanie je nastúpená. Pán sa spokojne prechádza, zastáva, obzerá si otrokov, chce sa ubezpečiť, že dobre nakúpil. Spiess si otrokov počíta, počet ešte raz skontroluje. Feldvébel zahlási Spiessovi, Spiess sivému oberlojtnantovi, a ten fufnavým hlasom hlási hauptmanovi.

„Zweihundert, Herr Hauptmann...“

„Zweihundert slowakische Kriegsgefangene... Gut! Stimmt!“

Oberlojtnant sa previnilo usmieva, hauptmanova tvár zostáva kamenná. Pehy na lícných kostiach sa mu zváčšili. Hauptman, oberlojtnant a tučný oberfeldvébel odchádzajú. Naším vrchným veliteľom sa stáva starý feldvébel Nazdar. Feldvébel sa moce pred nastúpenou rotou, desať, dvadsať hlasov naňho volá: „Nazdar! Nazdar! Nazdar!“

„Nazdar, hoši! Aber tího! Ich bin Feldweibel Zita. Vy posluhaš a kračiš ein, zwei... Ja vorwärts a ty za ja... rosumíš?“

„Nazdar! Rozumíš, všechno rozumíš! Nazdar!“ Je to otravné, chlapi, ale trochu veselšie. Dobrá myseľ je osožnejšia ako okrušok chleba. Koľko mesiacov som sa nezasmial?

Nazdar, furman, nešibaj!

Odpochodovali sme. Vozne civejú prázdnotou ako psie búdy. Ulica... ľudia... To je balzam na moju dušu. Konečne vidím domy, nie baraky, autá, električky, ženy, deti, chlapov na bicykloch. Špeditér poháňa štajerské kone, zapriahnuté do veľkého sťahovacieho voza, a bičom ako šablou zdraví nášho feldvébla. Jeden z našich pozdravil aj pohoniča. „Nazdar!“ Furman sa naklonil z vysokého sedadla a dlho, dlho sa díva za nami, zdraví nás bičom. Malému čaptavému strážnemu sa náš rozhovor a pokrikovanie nepáči. Niečo nám hovorí brblavou nemčinou, ktorej nerozumie ani Szokoy. Tvár má zlostnú, úzku ako britva, strážnu službu berie vážne. Krivý unteroficier Katzmarek ukazuje rukou na ústach, aby sme mlčali, ale jeho tvár ostáva priateľská. Lámem si hlavu, koho mi pripomína. Zajatci čítajú názvy ulíc: „Rennweg! A kde je Šinvég?“

Druhý hlas mu odpovedá. „Hovädo! Šinvég je nad Račišdorfom! Cvičia tam vojenských psov!“

Hlas má pravdu, ale že pri slove Šinvég vidím Floriánovho Luciakovho vlčička Miusa, to nik nevie. Pýtam sa Floriána, kde je psov generál, povedz, Florián, žije ešte psov generál a nezdochol generálov pes? Šuster Kropaček na firemnej tabuli mi odháňa z mysle generála i psa, Tischlermeister Nowotny z druhej strany a Dobrik Johann vedľa neho ponúkajú rakvy i kamenné náhrobníky. Kde sme, chlapci, v Prahe či v Bratislave? Tu je zase obchod Popovitsch a tam Gasthaus Henricha Krizanka. Doma sme, chlapci, strach z lágra sa kamsi podel, vsiakli ho do seba mená na firemných tabuliach, feldvéblovo Nazdar, furmanov bič a ženské tváre, tie, ktoré dovolili svojim očiam stretnúť sa s našimi.

Simmeringer Hauptstrasse

Sme Srbi? Sme Rusi? Koho si to gazda vedie na práce? Tak ich viedli v prvej vojne. Naši boli na fronte. Srbi... Rusi za nich robili, gazdovali, so ženami spávali, kováč Laurenc Mušika sa vrátil z vojny a našiel v dome jedno dievča navyše. Najprv mu vraveli, že je sestriho, ale keď pridľho u nich bývalo, posielal ho domov. Dievčatko sa rozbehlo k jeho žene a plakalo, mama, ten ujo ma posielal preč, pošli ho na vojnu. Kováč potom ženu zbil, ale dievčatko z domu nevyhnal.

Feldvébla zase pozdravil starý pán. Ktosi opäť, vôbec nie vtipne, zakričal: „Nazdar!“ Starý pán na chodníku sa strhol, podskočil, podišiel k nám

a povedal: „Nazdar!“ Ale ruky a celé telo sa mu trasie. Zľakol sa, či rozrušil? Náš viedenský pochod je trápny i smiešny. Nedržíme krok ani hubu, nahlas ako prváčikovia čítame české, slovenské, chorvátske, srbské, slovinské i poľské mená na tabuliach, každému sa chce niekoho pozdraviť, každý, kto vie, čo je to nazdar alebo ahoj, je nám blízky, náš. Sme deti, veľkí dedičania, dôverčiví Slováci, ktorí v svojom slove a mene hneď vidia aj svojho človeka. Myslíme si, že sa na nás díva celá Viedeň. V skutočnosti si nás nik nevšima, nik nás nevidí, aj keď sa na nás díva, lebo sa díva zvrchu. Takých, ako sme my, Viedenčan vidí každý deň, koľko sa mu zachce. Nám sa už to zdá ľudské, že sme medzi ľuďmi na ulici bez drôtov, medzi ľuďmi bez samopalov. Že sme strážení, že musíme ísť tam, kam nás vedú, na to v tej chvíli nemyslíme. Na ľavej strane Simmeringer Hauptstrasse je stanica plná vlakových súprav. Vo vlakoch bučí dobytok. Hlas nemých tvárí je bolestivý, volajúci, skoro ľudský, blízky. Dobytok dovezli tak ako nás z Ukrajiny alebo z Rumunska, možno z Maďarska, alebo ho ukradli Srbom či Slovincom, ale môžu to byť aj kravy z východného Slovenska. Aj im, tak ako nám, nedávajú piť, žrať, dobytok vo vozňoch sa búri, bučí, dupoce a bije rohmi o steny. Veľkomesto. Zase som pastier, cítim s nemými tvármi a som doma, vidím mamu, ako vychádza z maštale s plným šechtárom mlieka. Akej farby bola srsť našej Ružane? Rohy mala tenké a dopredu narastené ako španielsky býk. Feldvéblov krok je krok furmanský, starecký. Dívam sa mu na baganče, sponkami stiahnuté nohavice. Starý si. Nazdar, starček. Na čo myslíš, veliteľ? Nehráš sa ty, starček, ako chlapček na vojakov? Obzrel sa, očká čierne ako trnky sa zabodli do prvej trojice, ústa sa otvorili, chcú čosi zakričať, ale hlava si to rozmyslela a nohy kráčajú ďalej. Či sa mýlim? Feldvébel predsa kričí:

„Maul und Schritt halten!“

Predsa sa hrá na vojaka.

Omáľam si jeho slová v ústach i mozgu, prekladám, ako viem, a feldvébel už nezatají, že hra na vojakov mu robí dobre. Dobré, starký, tvoju hru prijme, budeme držať hubu a krok. To od nás aj doma chceli zupáci, oficieri, ministri. Dunivý krok a mlčanlivý jazyk. Plné ruky zbraní a prázdnu hlavu. Plné prsia metállov a prázdnu hrud'. Neprirodzený človek s vyškopným srdcom a búriacim sa prirodzením. Heil! Maul halten! To je podľa vás, páni Nemci, pravý vojak.

Nebo sa zbláznilo

Mesto sa nakazilo hlúposťou neba. Najprv zaskučal, zakvílil jeden dom, potom sa rozplakala ulica, už zavýja deviaty, desiaty i jedenásty okres, na zbláznenie ľútostivo volá o pomoc celá Viedeň. Ľudia vybehnú z domov, električky zastávajú, autá sa kryjú pod brány, na chodníky k stenám domov, niektoré utekajú ako chrobáčky po známej cestičke do svojej diery alebo von z mesta, deti plačú, ženy ich vlečú za ruky, nesú, na tvárach žien sedí kľč hrôzy, zalieva ich pot. Starci sa vlečú medzi utekajúcimi, prekážajú polouniformovaným strážnym slúžiacim ríši a vojne, a bezmocne, jedni nervózne, iní odovzdate klopkajú bielymi slepeckými paličkami po obrubníkoch i na brány domov. Naša rota sa zvlnila, zastala. Prestupujeme z nohy na nohu, rota sa láme, zajatci sa chcú rozbehnúť za civilmi, ale strach premohol len jedného, preto je smelý, vybehol len Winkelbauer, ten splašený chlapec s radarmi na ušiach, štyridsiaty tretí odvodný ročník, len o rok starší odo mňa. Strážny ho chytil za ruksak, dvaja za ruky, vedú ho naspäť, nadávajú mu, ale Winkelbauer ukazuje hore na oblohu, že prídu lietadlá. „Alles kaput! Kaput!“ kričí Winkelbauer a tvár má bláznivú. Feldvébel sa hrá na lekára, ale je len obyčajným žandárom, tri zaucha majú prebrať Winkelbauera zo záchvatu strachu. Feldvébel očervenel od únavy, vzrušenia, kriku.

„Du Trottel! Ty muss za ja marschieren! Rosumíš?! My vši zusammen decen! Rosumíš!“

Nik nezakričal nazdar, všetci sa chceme skrýť. V lágri sme počuli aj sirény, aj hukot lietadiel, aj výbuchy bômb, ale to bolo ďaleko, nálety sa nás netýkali, boli sme si istí, že Američania a Angličania vedia o Stammlagri XVII. A, v ktorom sú zatvorení aj ich vojaci, a že ho nezbombardujú. Neverili sme, že by sa doň mohla zaryť zatúlaná bomba. Ale tu? Viedeň je druhé mesto ríše. Slováci stoja na jej ulici v päťstupe. Sme vojaci. Letci sa vykašľú na ulice, na to, kto na nich stojí. Vysypú náklad a šťastní, že sa ho zbavili nad ríšou, budú sa ponáhľať na svoju základňu.

Ryčanie kráv, zvierací plač vo vozňoch a šuchot krokov utekajúcich civilov zanikli v hukote lietadiel. Na nebi hrá letecký organ pohrebnú pieseň. V jeho hlase je bezmocnosť. Tvár mám rozpalenú, telo ochabnuté ako po injekcii. Kfdeľ bielych lesklých vtákov zlovestne krúži nad mestom. Zaduneli prvé výstrely protileteckej obrany, pod krídlami lietadiel sa objavili obláčiky. Dívam sa na vtáky, počítam obláčiky a čakám, kedy z neba zletí na zem moja smrť. Až po výstreloch protilietadlových diel začali na mesto padať prvé bomby. Tak vojna je aj ďaleko za frontom. A ja som zase v nej. Nebo i zem duní, mesto sa

trasie, ľudia zomierajú, vtáky z nich trhajú mäso, je koniec sveta.

Strážni nás ženú, sáčú prázdnu ulicou ku kostolu. Úlomky delostreleckých granátov padajú na strechy domov a bzučia, pištia, rapocú, jedna bomba sa s príšerným šuchotom zrútila na vedľajšiu ulicu a otriasla mestom. Zasiahla nemé tváre zatvorené vo vozňoch? Stojím v kostole v kúte, odovzdane si sadám na ruksak, ale čosi mi prikazuje, aby som si ho dal na hlavu.

Winkelbauera držia dvaja strážni. Hádže sa a vykrikuje, že kostol nie je nijaký kryt, stačí jedna bomba, a sme kaput, kaput...!

Ostatní mlčia. Každý si našiel „bezpečné“ miesto. Zmok stojí pod kazateľnicou ako strážny v búde, niekoľkí sa vopchali pod hrubé lavice, ale väčšina si posadala k múru. Všetci majú v sebe inštinkt, ktorý sa o nich stará. V kostole je prítmie, ale nie také, aby sa nedalo vidieť, kde stoja nemeckí strážni.

Výbuchy bômb stíchli, hukot lietadiel sa vzdialil, zmĺkli aj protiletadlové delá. Zajatci si pripaľujú cigarety, ale feldvébel sa hnevá: „In der Kirche rauchen ist verboten!“ Strážni opakujú feldvéblove slová ako modlitbu predrieknutú kňazom. Nejaký osmelenec vyšiel na kazateľnicu a prihovára sa prestrašeným kostolným myšiam.

„Drahí v Kristu! Modlime sa za spásu duší tohto mesta i za to, aby sa táto hnusná vojna čím skôr skončila. Amen!“

„Verflucht! Co ty delat? Herrgott!“

„Nazdar!“

„Keine nazdar, du Trottel! Heraus! Alle eintreten! Viš, kde my stojím? Diese Kirche... unser Führer... no, jak to šekne?“ Feldvébel pohybuje rukou ako maliar štetkou. Pochopili sme. Tento kostol maľoval Hitler. Je po kázni i po modlitbe. Nastúpili sme a feldvébel si nás odvádza do blízkeho Simmeringhofu. Vysokou bránou vchádzame do dvora hotela. Dušu nám po druhý raz preľalo zavýjanie sirény. Namontovaná je na streche hotela.

„To konec alarm. Ty nebát!“

Handrárov dvojník a profesori

Nebát... Vo Viedni som sa naozaj naučil báť. Na Ferencvárosi bola predohra, vo Viedni generálka. Kedy bude premiéra krvavej epeje medzi nebom a zemou? Kofko repríz ma ešte čaká? Akú úlohu v nich zohrám ja? Pri ktorej repríze mi črepina bomby rozpára brucho, pretne lebku? Ktorý dom sa na mňa

zosype a pochová ma v pivnici medzi potkanmi ?

Na dvore nás čaká hauptman, oberlojtnant, Spiess, výkonný našej pracovnej roty, a nový, neznámy major, malý a tučný. Po jeho boku stojí vysoký vojak s prepadnutými lícami a taškou pod pazuchou. Major si obzerá rotu rúk a nôh, v ktorých je skrytá práca. Nie je nadšený. Nie sme výstavné kusy. Vysoký vojak s prepadnutými lícami mi pripomína handrára Jana Dobráka. Ako chlapec som ho mal veľmi rád. Keď kráčal so židovským vrecom na palici po dedine a pískal si na píšťalke z kravského koštiaľa titútítútí titútítú, išiel som za ním až na koniec dediny. Nedovolil som ani jednému chlapcovi, aby sa mu posmieval, alebo z medzierky hádzal doňho kamene. Keď prechádzal vedľa nás, volal som ho do dvora, a kým som zháňal handry, handrár Jano Dobrák si sadol na schodíky a utieral si pot z čela. Ak boli mama doma a mali navarenú mrvenicu, nabrali mu do smaltovanej kvetovanej mištičky a handrár Jano jedol dôstojne ako pán vyberané jedlo. Ak mama neboli doma, priniesol som mliečnik a lial som mu do hrnčeka cmar, dokiaľ si nezahasil smäd. Mamu oslovoval dôverne Málika a zhováral sa s ňou o svete, čo nového u nich v Prievidzi, alebo čo videl na dedinách, po ktorých pochodil. Handrár Jano, to bol pre nás človek sveták, samá novina. Preto sme sa naňho, tešili. V očiach nosil dobrotu a ja som veril, aj keď robí takú nečistú robotu, že je to človek statočný, dobrý a múdry. Akú novinu nám povie handrárov dvojník?

Hauptman si ho postavil vedľa seba. Dáva mu znamenie, aby hovoril.

„Chlapci! Vojaci!“ Keď povedal tieto slová, všetci sme videli, že je bezzubý a že mu „c“ v ústach „síka“. „Ja budem vaším tlmočníkom. Teraz k vám prehovorí pán kapitán a vy všetko, čo mu budete chcieť povedať, najprv poviete mne, a ja mu to preložím. Dobre?“

„Dobre,“ odpovedá mu pár hlasov.

„A ešte niečo. Volám sa vojak Müller. Tak ma hľadajte a oslovujte. Dobre?“

Potom Müller pozrel na hauptmana, čo znamenalo, že bude hovoriť on.

„Kriegsgefangene! Slowaken! Som profesor Foustka, toho času hauptman, vedľa mňa stojí profesor oberlojtnant Humpoletz, feldvébel Zita, oberfeldvébel Spiess, výkonný našej Arbeitskompanie, unteroficier Katzmarek, unteroficier Bauer, unteroficier Liska und unsere Soldaten.“

Pri poslednom mene sa rota rozosmiala, strážni zvlhli trojstup. Tí oproti nám, čo nás budú strážiť, sú rovnakí strašiaci ako my. Vojakom od kosti je len hauptman Foustka. V jeho prísnych očiach stoja v pozore dvaja strážni. Keď rozpráva, predstavujem si, ako jeho vojaci strieľajú z guľometov ratatata-

rarrrrr... Po streľbe sa rozbrešú psi. Nemecké „r“ mu hučí v ústach ako hrkálky na konských krkoch. My sme smiešni strážnym a oni nám. My sme mladí, zdravší, rovnejší ako oni, my nie sme vojenský invalidi, lebo sme nebojovali pri Stalingrade, ani penzisti, z nás ani jeden ešte nemá päťdesiat a medzi strážnymi sú už aj šesťdesiatnici. Dva, tri razy sa najeme a profesorovu stráž čapicami pozrážame. Pušky držia pri nohe ako koly.

„Budete pracovať v našom krásnom meste na modrom Dunaji, ktoré ničia barbari, anglo-americký plutokrati. My vám za to dáme najesť. To je všetko, Kriegsgefangene Slowaken! Nezabúdajte, čo ste, nepokúšajte sa ujsť. Sme v službách civilnej správy mesta, pána Bürgermeistera, ale pod vojenským komandom. Alles klar!? Ste zajatci, ale vojaci spriateleneho štátu. Dr. Tiso je führunger priateľ. Židobolševici si s vami zahrali špinavú hru. Namiesto toho, aby ste nám pomáhali na fronte, s nami bránili Európu proti Rusom, my musíme strážiť vás. Tú hru by si chceli zahrať s celou Európou a potom s celým svetom. Aber... Naša veľká a mocná ríša Európu zachráni. Vy budete Európu zachraňovať lopatou a krompáčom. Namiesto krvi dáte Európe pot, namiesto smrti Arbeit, Arbeit, Arbeit...! Naši vojaci vás nestrážia, ale chránia pred neuváženými chůtkami, chránia vás pred tými, čo vás budú nahovárať na útek, aby ste sa potom nedostali do rúk našim vojakom, našej polícii, našim poľným žandárom alebo iným bezpečnostným zložkám ako dezertéri. Vo Viedni vás nik nepozná iba my, nik vás pri úteku nezachráni, nepokúšajte sa vzdialiť z dohľadu našich stráží! Bei uns ist Ordnung! Keď budete robiť, budete sa mať dobre, budete mať čo jesť, kde spať. Nebudete robiť, pôjdete do lágra, nicht zurück nach Keisersteinbruch, aber nach Konzentrationslager in Mauthausen, Dachau, Auschwitz... Rozumeli ste!?“

„Nazdar, hauptman!“

„Rozumeli!“ odpovedá Szokoy.

„Ne. Ty ne! Všichni!“

„Chlapci, máte povedať pánu kapitánovi, či ste ho rozumeli. No, povedzte, že hej, veď vás to slovo nič nestojí. Hej?“

„Hej!“

Mičinský Dlháň si šomre za mojím chrbtom. „Hej, boha mu, ten Müller rozpráva ako Detvan.“

Na Detve nie sú Volksdeutschen, Dlháň. Fakt. Možno má len prízvuk detviansky. Ale „kapitán“ hovorí s mäkčeňom, po čiernohronsky. Ako si sa ty, Müller, obliekol do tejto uniformy? Len preto, že sa voláš Müller? U nás je sto

Schönovcov, ale ani jeden nenesí takú uniformu ako ty, ani jeden nevie po nemecky. Hej, Müller, my by sme sa mali pozhovárať!

Hauptmanova strohá tvár sa uvoľnila. Ku konfliktu nedošlo, lebo Slováci stáli a počúvali, a to je v poriadku. Šomrať budú potom. O ich pracovnej morálke mal doteraz priaznivé hlásenia. Vo Viedni majú Slováci meno. Meno, ktoré napísali ruky a robota ich predkov.

Reční oberfeldvébel Spiess a Müller prekladá:

„Chlapci, tu vo dvore vidíte balíky slamy. Je ich štyridsať. Vás je dvesto. Jeden balík slamy pre piatich vojakov. Vojdeme do budovy, do tanečnej sály, tam si urobíte lôžka. So! Prvých päť. Čatár! Ty...! Ty pod prvý!“

Slama v Tanzsaale

Idem, ale balík berie Gambatý. Rota si sama dala rozchod. Ku mne sa pchá Adam a neznámy malý chlapík. Vraví, že sa volá Fero Čierny. A s ním červenolíci a červenovlasý fešák, ešte sa nepredstavil, ale obaja hovoria, že by chceli spávať v mojej pätorke. Dobré. Ešte jedného.

„Ak chceš, môžem byť piaty.“

Prikývol som slobodníkovi Myškovi. Kráčame za Müllerom a Spiessom do hotela hore širokým schodiskom. Gambatý nesie na hlave bal slamy. Müller nám otvára dvojkridlové dvere. Vpravo je umýváreň, WC für Männer und für Frauen. Vľavo veľké dvere „zlatom“ lemované, ale to „zlato“ je otlčené, vysoko nad dverami vejú pestrofarebné papieriky, ošarpaný veniec, zaprášené papierikové ružičky. Tanzsaal. Naraz môžeme doň vojsť aj štyria, dvere sú veľké, vysoké ako tanečná sála a široké ako stena. Vchádzam prvý, Gambatý s balom slamy druhý. Sála je prázdna, veľká, vysoká a špinavá. Na juhu má štyri okná vysoké od dlážky po povalu so stovkami tabličiek, na povale visia tri sklené lustre, veľké ako koruny mladých stromov. Pospájané sú farebnými papierikmi. Aj steny sú pozlátené a zaprášené. Prach hovorí o starobe výzdoby, o tom, že v tomto Tanzsaale sa tancovalo veľmi dávno. Posledný raz v ten večer, keď führer vyhlásil národný smútok za Paulusovou armádou, pochovanou a zajatou v Stalingrade. Odvtedy je führerova Tretia ríša smutnou krajinou, jej mestá sú obtiahnuté čiernym súknom. V mestách Tretej ríše býva veľa drakov, ľudia tam nesmú hrať a tancovať, vysielачky chrlia len vojenské pochody a pohrebné piesne. Treba smútiť a oduševňovať sa, pripravovať sa na

hrdinskú smrť, na veľký pohreb, treba spievať pohrebnú hymnu, pri ktorej o pár mesiacov pochovajú aj Tisícročnú ríšu.

Bál medzi balmi

Gambatý zložil bal slamy na parkety, vošiel ďalší vojak s balom slamy na krku. Je tenký, slabý, pod veľkým balom vyzerá ako mravec. Vedľa neho podskakuje, šušle vojačik-chalanisko.

„Mäsiarik, zahraj!“

Mäsiarik je muzikant. Napodobňuje hru na husliach. Prsty ľavej ruky sa jemne dotýkajú strún na husliach, pravá ťahá sláčik a ústa s tenkými perami pískajú valčík. Mäsiarik vie aj tancovať, aj spievať. „Wiener Blúút, Wiener Blúút...“

Vojenské baganče sa roztancovali, riedko nabité a zodraté cvoky sa zaryli do parkiet tanečnej sály, kreslia po nich valčíkové vlny ako krasokorčuliari. Ďalšie baly slamy, Mäsiarik má divákov, diváci mäkké sedadlá, Arbeitskompanie má slamenú barikádu, vojaci sedia na slame ako gazdovia, ale pískajú si Johanna Straussa. Slováci si myslia, že Wiener Blut je ľahšia ako krvavý potôčik, nevedia, že to, čo pískajú, sú bludy, ktoré si môžu písať na pastve za kravami, a nie vo viedenskom Tanzsaale, ale dávno si nezapískali, dávno nezatancovali, prečo by si to nevynahradiť teraz, keď je príležitosť? Nuž, pískajte, Slováci, aj Jánošík zapískal na skale vysokej, v najkrajšej tanečnej sále na svete, a potom sa pobil s pandúrmami. My sme jeho chlapi? Pobjeme sa s pandúrmami? Nie? Prečo? Vieme, že by sme prehrali? To je čudné. S nami aj pandúr tancuje. Starý Müller sa dal zlákať pískaním a šuchotom, chce sa presvedčiť, že nezabudol tancovať. Nezabudol. Müller tancuje valčík zo všetkých najlepšíe.

Hraj, slamená muzika!

Kde sú dámy?

Ja si pozývam... Už sú tu moje dámy, čo si na bale chcú zodrať sandále.

Prvá prichádza Viera s vejcúcou šatkou, tá, čo ju Knieža chcel hodiť do studne a potom ju rozšliapala zdivená vlasovovská jazda. Tancuje krásne, je priesvitná ako vánok, ľahučká šatôčka sa vlní, pláva jej okolo zlatých vlasov a Knieža, divízny ožran, s ňou tancuje. Opitý Knieža Ivan Ivanovič Haluška ju chce chytiť, ale vojaci mu hádžu pod nohy baly slamy.

Mŕtva prišla prvá? Vie, čo stratila, zavčasu zomrela, preto sa mi prvá zjavila, chce žiť, tancovať, spievať, milovať. Počujem, ako mäčko spieva víner

bfút...

Áno, bol taký bál, na ktorom som sa mŕtvej zrazu bál.

A čo ty, Marusia? Pardon, Marioara? Áno, je to Marioara. Aj ty si mŕtva? Nekúpila si droždie? Poznali Ťa? Chytili...? Kto Ťa zabil? Ak to urobil Modrý, doma ho budeme súdiť za tvoju smrť. Marioarin valčík sa zrýchľuje, kozáčik podskakuje, ale pískanie nie je muzika, skôr nesúhlas. Musíš len tak tancovať, ako hrajú. Počuješ? Slamená muzika hrá Wiener Blut.

Aj Gamusova Vaľa prichádza s mladučkou Nataškou ako matka s dcérou. Si už stará, Valéria, krajšia si na bale ako na bále. Viem, pri Gamusovi si zoslarla. Prišla si na bál, len aby sa Ťa Gamus bál? Niet ho medzi nami. Vaľa, čestné slovo. Medzi nami je len jeden ďalejslúžiaci s modrými výložkami, účtovník, hospodár alebo skladník, jeho meno ešte neviem. Nie, Valéria, toho nepoznáš, ten nebol v Melitopoli ani v Geničesku, toho zajali v Bardejove. Dobre, Valéria, chod si ho hľadať na Slovensko, a tam ho... Povedala si predsa, že ho zabiješ. Povedala? Tvoja vec, Valéria. Gamus je, tak ako všetci muži v tejto vojne, smrteľný. Keby som bol jeho obhajcom, alebo vašim sudcom, súdil by som vás rovnako. Gamus nespáchal smrteľný hriech, spával s tebou a ty s ním. Je to hriech, Valéria? Viem, sľuboval ti, že Ťa vezme na Slovensko. Hlúposť. Zo Slovenska teraz berú chlapov a ženy tak ako z Ukrajiny. Choď do mesta, Vaľa, a pozeraj sa. Všade ich nájdeš. Müller ti dosvedčí, že vo Viedni je teraz takmer milión privlečených cudzincov – Ausländerov. Majú svoje baraky, fabriky, protiletectké kryty, svoje hroby i hrobky, svoje hriechy, zrady, pomsty a pod zrúcanými domami majú svoje lásky, Valéria, a spoločnú nádej, že v meste raz zavýjú sirény, zavejú biele zástavy a po nich že už budú viať len naše, červené. Prepáč, Valéria, vravím naše červené.

Kam utekáš, Valéria?

Počkaj! Natašku si tu zabudla. Máš pravdu... Nikdy som ju nemiloval, len som ju pokúšal, tak... vieš ako... nedal som jej pokoja, tak sa predsa na chlapca patrí. Keď ho dievča veľmi chce, nie je na tom nič zlého, Valéria, nepohoršuj sa. Ja som Nataške neublížil. Fakt! Ešte vždy som zelenáč, v uniforme aj v láske. Mala pochopiť hru, tak ako som ju chápal ja, a dnes by sa na nej smiala. Rozumná hra na lásku je niekedy krajšia ako bláznivá láska. Vysvetli jej to, Valéria, si skúsená žena,

Nataška plače. Vždy plakala, keď bola reč o rozlúčke. Skoro o rozum prišla, keď sme odchádzali, ale len preto, že ho mala veľmi málo. Vojna nie je špás, Nataška. A to, čo bolo medzi nami, nebola láska, ale vojna.

Všetky ako prišli, aj odišli. Wiener Blut pohýbala tanečnou sálou, vlní sa modrý Dunaj. Johann Strauss je spotený, vlasy mu padajú do čela, to musí tak byť, aký by to bol dirigent a skladateľ, keby mu dlhé vlasy nepadali do čela?

Prvé odišli, ale pricupkali ďalšie, prileteli v krdli, zatrepotali krídlami, zahrkútali ako biele hrdličky, len šaty mali zrazu čierne. Medzi balmi slamy podsakuje krdel vrán.

Aglaja ich kŕmi aj s Vovkom, chce ísť ku mne, Vie, že len ju som ľúbil, ale Vovka ju drží za sukňu, nie, mama, poďme domov, otec je opitý, musíme ísť domov. Pozdravte Antona, majstra cechu šusterského a veľkého pijana, môjho priateľa. Je tu aj Kaťuša, žandár v sukniach, aj moja kuma prišla bez starého Timofeja, preto sa chce zabávať. Kde si, Nataška, z Kaťuše si ber príklad. Pozri, chlapi sa skôr boja jej ako ona ich.

A vy, kuma? Vravíte, že sobáš s opitým Timofejom nebol rozumný? Vy ste, kuma, predsa vedeli, že ten starý chren pije väčšmi ako Anton, muž Aglajin, a predsa ste ma prosili, aby som ako váš kum dal súhlas na sobáš. Ak sa s ním nedá vydržať, nechajte ho, kuma. Vravíte, že niet chlapov? Áno, muži sú smrteľní, vzala si ich vojna, veľa ich pojedla zem. Skúste ešte pár týždňov vydržať s Timofejom.

Rozhovor s kumou prerušil krik, zvada žien. Na parkete medzi balmi slamy zadupotali vojenské baganče. Wiener Blut už netečie z úst tenkého Mäsiarika. To už zas dupoce Knieža Ivan Ivanovič Haluška, žily na krku mu navreli, tvár očervenela, lebo spieva svojho kozáčika: Rusi Janka dobre znajú...

Na parket vbehol aj šalabachter, moja pehavá láska z Besarábie. Vojaci až po chvíľke zistili, že to nie je chalanisko, ale dievča ako struna, čisté ako kvapka rosy, všetci sa k nej vrhli, ani jeden si nevšimol zahalenú Zaru, ktorá zastala predou mnou. Prišla si po odpoveď.

„Mňa si ľúbil, či pehavú?“

Neodpovedám, lebo o Zare, zahalenej Turkyni, som len sníval, nikdy sa nenarodila, stvoril som si ju v sne, jej bohom-stvoriteľom bol Eros. Za mňa jej to vraví tučná Marusia so svojou chudou sestrou.

„Saša, Saška náš, všetky vyžeň, naozaj sme ťa ľúbili len my, preto, lebo nie sme pekné, ale dobré. My sme ťa kŕmili mamaligou, my sme ti prali vojenskú bielizeň, len ja Marusia som ti umývala chrbát za búrky na ulici pod odkvapom.“

Krdel čiernych vrán sa rozletel. Vransy sa zľakli školníckovej dcéry v oberlojtnantovej uniforme. India žobroní od nej cigarety. Bál zmĺkol. India

si dovolila, čo doteraz ani jedna. Prišla na bál nahá. Vojaci zhíkli, prekvapením skameneli. To je Indiino šťastie.

Ako oslepujúci lúč slnka, ako zjavenie zapôsobil náhly príchod Kláry v anjelských šatách, s ľúbezným úsmevom, provokujúcim, ale ešte vždy čistým. Ona odkliala skamenených vojakov. Ale ktorá z nich, India či Klára, rozdáva vojakom cigarety? V ruke drží plný kôš cigár a cigariet, vznáša sa od vojaka k vojakovi a ponúka. Jej mladšia sestra vybehla za mnou a plače. „Prečo nemám dlhé šaty? Aj ja chcem ísť na bál!“ Mama sa jej hrozí pracháčom, že ju v nohavičkách nepustí.

Vojaci sa osmeľujú, dlane sa im priliepajú na jej nohavičky, mladšia sestra sa smeje, smeje sa aj Klára a nahá India sa hadí pred nimi, dráždi ich brušným tancom. Klára sa hrozí chlapcom, no, no, no, chlapci! Vojaci to chápu. Len ju dobre, ešte, chlapci, a vyššie, ona zato prišla medzi vás. Všetky po to prišli, každá si našla svojho vojaka a každý vojak svoj bal, z ktorého si rozťahuje širokú posteľ. A potom? Johann Strauss odišiel. Čo je tu vlastne? Bál na slame, či tanec na tráve? Už tu nie je krásny modrý Dunaj, len dunajská vodička, s ňou prišla Adelka a pýta sa, či má čakať z vojny domov Janička, či má čakať, a či sa má vydávať, tá vodička je z našich hôr, Adelka z našej dediny, v ktorej ženy nosia sedemdesiat sukien. Áno, je to Adelka, čo ma vyprevádzala na vojnu, oči má stále čierne, zvodné ako vtedy, ponúkla Klárinej mladšej sestre sukňu, lebo jej stačí jedna. V tej jednej sa prišla vydať až do Viedne.

Čo tu chceš, Adelka?

Opýtať sa...

Či máš čakať? Či sa máš vydať? Nečakaj, Adelka. Zarábaj si na čižmičky, ako vieš. Vydaj sa... Ani vy ostatné sa nedočkáte odpovede. Chlapci chcú hovoriť, ale nemôžu. Medzi balmi slamy stojí smrť.

„Was ist los?“

Je po všetkom, je po vašej kráse, dievčatá. Hauptmanov piskľavý hlas vás vyhnal. Dívam sa na ne, ako sa vlečú za Johannom Straussom, viedenská krv sa už pení len v hauptmanovom srdci, mieša sa so žlčou. Tej žltej krvi je plná Viedeň, dunajské vlny sú krvavé, hauptmanov krik a hnev vyhnal božskú hudbu, tanečná sála sa premenila na stajňu, kde pán v tejto chvíli ustajňuje dvesto ťažných koní.

Pre Gambatého, Adama, Fera Čierneho a jeho kamaráta vyberám miesto v tmavom kúte na severnej strane sály. Preto, aby na nás pri prvom nálete na Simmeringhof nezleteli tabličky skla z vysokých okien. K nám si hodil bal

ešte vždy pískajúci Mäsiarik. Už nevidieť z jedného kúta do druhého. Sála je plná prachu z domliaždenej slamy. Malou ceruzkou píšem na špinavú stenu: 19. novembra 1944. Čatár Matúš Zraz.

DLŽOBY VIEDENSKÉHO BÜRGERMEISTERA.

Prvý nástup

Dnes je 20. novembra 1944. Mám dvadsať rokov, dva mesiace a jeden deň. To je už takmer dvadsaťjeden. Müller so Spiessom si nás zapisujú. Najstarší v rote sú východniari, záložný delostrelec Hudák má štyridsaťjeden a jeho krajan od tej istej zbrane s dobrými čižmami Ján Pallo tridsaťdeväť rokov. Raz toľko, ako mám ja? Napíš si, Müller, že mám o dva-tri roky viac, dvadsaťtri, štyri alebo aj päť. Toľko má v tejto rote skoro každý. Szokoy má tridsaťosem, ale vyzerá na päťdesiatpäť. Ovisnuté fúzy, ktoré mu v lágri opäť narástli, robia z neho starca.

Zapísali, rozdelili. Šustri a krajčíri vystúpili, potom Müller prikázal vystúpiť kuchárom, pekárom, mäsiarom. Ešte potrebujú stolárov, lekárov a murárov.

Šustri vystúpili traja. Spiess si nechal všetkých troch. Ale skutočný šuster z tých troch je len Borbély, jediný Maďar v novej Arbeitskompanie. Lekára medzi nami niet. Stolár vystúpil len jeden. Mäsiarov, kuchárov a pekárov je päťdesiat. Spiess sa usmieva. Vie, že všetci nie sú mäsiari, kuchári a pekári, že sme všetci len hladní. Müller vraví chlapcom, aby nerobili hlúposti, nám treba ozajstných kuchárov, takých, čo z ničoho budú vedieť veľa a dobre navariť. Müller vybral malého slobodníka Patrika s opičou tváričkou. V tej tváričke je čosi sympatické. K nemu pribral krásavca so semitskými viečkami a veľkými modrými rybacími očami. Tie oči trochu odpudzujú, sú prefikané, pohľad prenikavý a povyšenecký. Jeho meno som si nezapamätal, ale tretieho, vysokého prihnutého ženistu Chylu, poznám.

Slobodník Chylo! Keď Müller opakoval jeho meno, strhol sa ďalejslúžiaci čatník a postavil sa pred Müllera.

„Prosím.“

Rota sa rehoce. Müller a Spiess nechápu. Ešte menej chápe rehot ďalejslúžiaci.

„Čo chcete, pán čatník?“

„Volali ste ma, pán Müller.“